

ՀՀ ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԱՐԶ RA ARARAT MARZ

Մարզկենտրոնը՝ ք. Արտաշատ	Marz centre Artashat town
Տարածաշրջանները՝ Արարատ, Արտաշատ, Մասիս	Territoires Ararat, Artashat, Masis
Քաղաքները՝ Արտաշատ, Արարատ, Վեդի, Մասիս	Towns Artashat, Ararat, Vedi, Masis

Տարածքը Territory	2 090 քառ. կմ sq. km
ՀՀ տարածքում մարզի տարածքի տեսակարար կշիռը Territory share of the marz in the territory of RA	7.0 %
Քաղաքային համայնքներ Urban communities	4
Գյուղական համայնքներ Rural communities	93
Քաղաքներ Towns	4
Գյուղեր Villages	95
Բնակչության թվաքանակը 2011թ. տարեվերջին Population number in the end of 2011	281.7 հազ. մարդ ths. persons
<i>այդ թվում՝</i> <i>including:</i>	
քաղաքային urban	83.1 հազ. մարդ ths. persons
գյուղական rural	198.6 հազ. մարդ ths. persons
ՀՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում մարզի բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը, 2011թ. Share of marz population size in RA population size, 2011	8.6 %
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը Share of urban population size	29.5 %
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր Agricultural land	156 706 հա ha
այդ թվում՝ վարելահողեր including: arable land	26 953 հա ha

Մարզի տարածքում է գտնվում Խոսրովի պետական արգելոցը (ծովի մակերևույթից 1 600-2 300 մ բարձրության վրա):

ՀՀ Արարատի մարզը հանրապետության տնտեսապես զարգացած մարզերից է:

Մարզի տարածքով է անցնում հանրապետական նշանակության Երևան-Երասխ-Ղարաբաղ ավտոմայրուղին, և Երևան-Երասխ երկաթուղին:

2011թ.-ին մարզի տնտեսության հիմնական հատվածների տեսակարար կշիռները ՀՀ համապատասխան ճյուղերի ընդհանուր ծավալում կազմել են.

- արդյունաբերություն՝ 8.1 %,
- գյուղատնտեսություն՝ 14.7 %,
- շինարարություն՝ 4.1 %,
- մանրածախ առևտուր՝ 1.9 %,
- ծառայություններ՝ 1.4 %:

Տնտեսության հիմքը **գյուղատնտեսությունն է**: Այն հիմնականում մասնագիտացած է խաղողագործության, պտղաբուծության և բանջարաբուծության մեջ:

Բեռնաուղեորակի տարրերը մարզում իրականացվում են ավտոմոբիլային տրանսպորտով:

Արդյունաբերության առաջատար ուղղությունները սննդամթերքի, ներառյալ՝ խմիչքների, արտադրություններն են և այլ ոչ մետաղական հանքային արտադրատեսակների արտադրությունը:

Մարզի բազմաճյուղ **արդյունաբերության** հիմնական և գլխավոր ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ առավել զարգացած են հետևյալ երեք ճյուղերը.

- ա) սննդամթերքի և ըմպելիքի արտադրություն (մրգերի, բանջարեղենի վերամշակում և պահածոյացում, թորած ալկոհոլային խմիչքների արտադրություն),
- բ) ծխախոտի արտադրություն (ծխախոտի խմորում՝ ֆերմենտացիա),

գ) ոչ մետաղական հանքային արտադրանքի արտադրություն (ցեմենտի, կրի, ասբոցեմենտային իրերի արտադրություն, քարի կտրում և վերամշակում):

Արտաշատ քաղաքը (2011թ. տարեվերջին՝ 25.6 հազ. բնակիչ) մարզկենտրոնն է: Քաղաքը գտնվում է Երևանից 30 կմ հեռավորության վրա (հայոց պատմական մայրաքաղաք Արտաշատից 10 կմ հյուսիս-արևմուտք), զբաղեցնում է 800 հա տարածություն:

Քաղաքի արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը մշակող **արդյունաբերությունն է**, որի մեջ հատկապես առանձնանում են սննդամթերքի և ըմպելիքի արտադրությունը (մրգերի, բանջարեղենի վերամշակում և պահածոյացում, թորած ալկոհոլային խմիչքների), ինչպես նաև ոչ մետաղական հանքային այլ արտադրանքի արտադրությունը (կղմինդրի, աղյուսի և թրծված կավից շինարարական արտադրատեսակների, բնական քարերից երեսպատման նյութերի արտադրությունը):

Քաղաքի տնտեսական կյանքում էական դեր ունի նաև **գյուղատնտեսությունը**, որի հիմնական ուղղությունը բուսաբուծությունն է:

Արարատ քաղաքը (2011թ. տարեվերջին՝ 21.0 հազ. բնակիչ) գտնվում է Երևանից 47 կմ հեռավորության վրա, հիմնադրվել է 1936թ.: Հայտնի է որպես արդյունաբերական կենտրոն: Քաղաքի արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի

The public nature reserve of Khosrov is situated in the territory of the marz (it is at a height of 1 600-2 300m above sea level).

RA Ararat marz is one of the economically developed marzes of the republic.

Yerevan-Yeraskh-Gharabagh highway and Yerevan-Yeraskh railway of republican importance run through the territory **of the marz**.

In 2011 the share of economy main branches of RA Ararat marz in total volume of correspondent branches of the republic comprised.

- industry 8.1 %,
- agriculture 14.7%,
- construction 4.1 %,
- retail trade 1.9 %,
- services 1.4 %.

Economy is based on **agriculture**. It is mainly specialized in wine-growing, fruit-growing and vegetable-growing.

Freight and passenger transportations in the marz are implemented by road transport.

The leading trends of **industry** are manufacture of food products including beverages and manufacture of other non-metallic mineral products.

Manufacturing is the main and general trend of multibranch **industry** of the marz, of which the following three branches are more developed:

- a) manufacture of food products and beverage (processing and canning of fruit and vegetable, manufacture of distilled alcoholic beverages),
- b) manufacture of tobacco products (tobacco fermentation),
- c) manufacture of other non-metallic mineral products (manufacture of cement, lime carbonate, asbestos cement products, cutting and processing of stone).

Artashat town (in the end of 2011 comprised 25.6ths. inhabitants) is the centre of the marz. The town is situated in 30 km distance from Yerevan (in 10 km distance to the North-West from historical Armenian town- Artashat); it occupies the area of 800 ha.

Manufacturing is the main trend of **industry** of the town, in which manufacture of food products and beverages (processing and canning of fruit and vegetable, manufacture of distilled alcoholic beverages) as well as manufacture of other non-metallic mineral products (food products processing and preserving of fruit and vegetables, manufacture of paper and paperboard) and manufacture of tobacco products (tobacco fermentation) comprise prevailing part.

Agriculture is of great importance in the economic life of the town as well, in which cultivation is the main trend.

Ararat town (in the end of 2011 comprised 21.0 ths. inhabitants) is situated in 47 km distance from Yerevan and it was found in 1936. It is known as an industrial centre. Manufacturing is the main trend of **industry** of the town, in which manufacture of other non-

մեջ իր գերակշիռ տեղն ունի ոչ մետաղական հանքալիս և այլ արտադրանքի արտադրությունը (ցեմենտի, կրի և ասբոցեմենտային իրերի արտադրությունը):

Վեդի քաղաքը (2011թ. տարեվերջին՝ 13.8 հազ. բնակիչ) գտնվում է Վեդի գետի աջ ափին, Երևանից 48 կմ հեռավորության վրա: Քաղաքի արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որում կարևոր տեղ է զբաղեցնում բնական քարերից երեսապատման նյութերի, էլեկտրական և հսկիչ սարքերի ու սարքավորումների, պլաստմասաներից պատրաստվող շինարարական իրերի արտադրությունը:

Քաղաքի տնտեսական կյանքում էական դեր ունի նաև **գյուղատնտեսությունը**, որի հիմնական ուղղությունը դաշտավարությունն է:

Մասիս քաղաքը (2011թ. տարեվերջին՝ 22.7 հազ. բնակիչ) գտնվում է Հրազդան գետի ձախ ափին, Երևանից 14 կմ հեռավորության վրա: Խոշոր երկաթուղային սպրանքային կայան է, որն ունի միջմարզային նշանակություն և սպասարկում է Երևան քաղաքին:

Քաղաքի **արդյունաբերության** հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ գերակշիռ տեղ է զբաղեցնում սննդամթերքի արտադրությունը (մրգերի և բանջարեղենի վերամշակում և պահածոյացում), թղթից և ստվարաթղթից արտադրատեսակների արտադրություն և ծխախոտի սպրանքների արտադրությունը (ծխախոտի խմորում՝ ֆերմենտացիա):

metallic mineral products (manufacture of cement, lime carbonate, asbestos cement products) comprises its prevailing part.

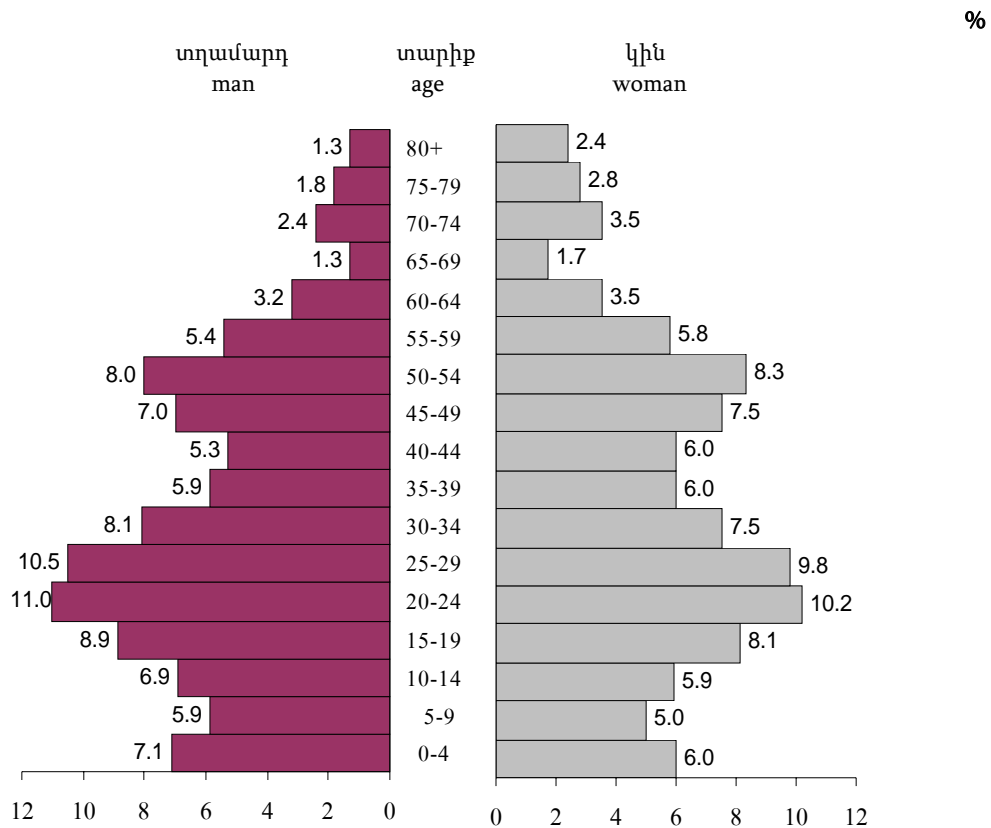
Vedi town (in the end of 2011 comprised 13.8 ths. inhabitants) is situated on the right bank of Vedi River, in 48 km distance from Yerevan. Manufacturing is the main trend of industry of the town, in which manufacture of clothing materials from natural stones, manufacture of electrical equipment and control apparatus, manufacture of builders' ware of plastic are of great importance.

Agriculture is of great importance in the economic life of the town as well, in which cultivation is the main trend.

Masis town (in the end of 2011 comprised 22.7ths. inhabitants) is situated on the left bank of Hrazdan River, in 14 km distance from Yerevan. It is a big railway and goods transporting station, which is of interregional importance and supplies Yerevan city.

Manufacturing is the main trend of **industry** of the town, in which manufacture of wood and wood products (manufacture of wood sawing and planing, manufacture of unassembled wooden flooring including manufacture of parquet) manufacture of chemicals and chemical products (manufacture of paints, varnishes and similar coatings, printing ink and mastics) and manufacture of tobacco products (tobacco fermentation) comprise prevailing part.

ՄՇՏԱԿԱՆ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՍՏ ՏԱՐԻՔԱՅԻՆ ԽՄԲԵՐԻ, 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ
RESIDENT POPULATION BY AGE –SPECIFIC GROUPS, 2012 as of January 1

ՄԱՆՐԱԾԱՆ ԱՌԵՎՏՐԻ ՕԲՅԵԿՏՆԵՐ
RETAIL TRADE UNITS

	Քանակը Number					
	2007	2008	2009	2010	2011	
Մանրածախ առևտրի օբյեկտներ, ընդամենը	830	1 023	1 155	1 266	1 281	Retail trade units, total
<i>այդ թվում՝</i>						<i>including</i>
խանութներ	531	763	949	1 082	1 092	shops
կրպակներ	234	207	149	118	122	kiosks
գյուղատնտեսական արտադրանքի շուկաներ	3	2	1	1	1	markets of agricultural produce
սպառողական ապրանքների շուկաներ	4	5	3	3	3	markets of consumer goods
առևտրի այլ օբյեկտներ	58	46	53	62	63	other trade units

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
EDUCATIONAL INSTITUTIONS

	Քանակը Number					
	2007	2008	2009	2010	2011	
Պետական նախադպրոցական	66	67	64	66	73	State pre-school
Պետական հանրակրթական	112	112	112	112	112	State general educational
Երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ	22	21	22	22	22	Music and art school youth creative(cultural) centre
Պետական նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) ուսումնական ¹	-	-	1	1	1	State preliminary vocational educational ¹
Պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	4	4	4	4	4	State middle vocational educational
Ոչ պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	2	2	2	2	2	Non-state middle vocational educational
Ոչ պետական բարձրագույն ուսումնական	1	1	1	-	-	Non-state higher educational

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
URBAN COMMUNITIES

Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը	Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ * Population de jure number as of January 1, 2012, people *
Արտաշատ	Artashat	ք. Արտաշատ	t. Artashat	25 637
Արարատ	Ararat	ք. Արարատ	t. Ararat	20 996
Վեդի	Vedi	ք. Վեդի	t. Vedi	13 834
Մասիս	Masis	ք. Մասիս	t. Masis	22 657

¹ Ներառյալ այն միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունները, որոնք իրականացնում են նախնական (արհեստագործական) ծրագիր:
Including those middle vocational educational institutions, which implement preliminary vocational program.

ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՀԱՍԱՅՆՔՆԵՐ
RURAL COMMUNITIES

	Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ ** Population de jure numberas of January 1, 2012, people **
1	Աբովյան	Abovyan		1 435
2	Ազատաշեն	Azatashen		674
3	Ազատավան	Azatavan		2 984
4	Այգավան	Aygavan		4 525
5	Այգեզարդ	Aygezard		3 194
6	Այգեպատ	Aygepat		1 584
7	Այգեստան	Aygestan		2 402
8	Այնթափ	Ayntap		8 700
9	Ավշար	Avshar		5 137
10	Արալեզ	Aralez		2 731
11	Արարատ	Ararat		8 432
12	Արաքսավան	Araksavan		810
13	Արբաթ	Arbat		1 871
14	Արգավանդ	Argavand		1 825
15	Արմաշ	Arماش		2 688
16	Արևաբույր	Arevabuyr		1 186
17	Արևշատ	Arevshat		2 359
18	Բաղրամյան	Baghramyan		1 952
19	Բարձրաշեն	Bardsrashen	•Բարձրաշեն/Bardsrashen •Կաթավաբերդ/ Kaqavaberd	1 570
20	Բերդիկ	Berdik		1 020
21	Բերքանուշ	Berkanush		2 052
22	Բյուրավան	Byuravan		1 445
23	Բուրաստան	Burastan		1 837
24	Գեղանիստ	Geghanist		2 616
25	Գետազատ	Getazat		1 821
26	Գետափնյա	Getapnya		1 350
27	Գինեվետ	Ginevet		728
28	Գոռավան	Goravan		2 865
29	Դալար	Dalar		2 650
30	Դաշտավան	Dashtavan		2 147
31	Դաշտաքար	Dashtaqaar		729
32	Դարակերտ	Darakert		2 508
33	Դարբնիկ	Darbnik		928
34	Դեղձուտ	Deghdsut		926
35	Դիմիտրով	Dimitrov		1 219
36	Դիտակ	Ditak		773
37	Դվին	Dvin		2 892
38	Եղեգնավան	Yeghegnavan		1 895
39	Երասխ	Yeraskh		893
40	Զանգակատուն	Zangakatun		1 218
41	Զորակ	Zorak		1 986
42	Լանջազատ	Lanjazat		1 367
43	Լանջանիստ	Lanjanist		245
44	Լանջար	Lanjar		232
45	Լուսաշող	Lusashogh		632
46	Լուսառատ	Lusarat		2 800
47	Խաչփառ	Khachpar		1 891
48	Կանաչուտ	Kanachut		1 315
49	Հայանիստ	Hayanist		2 092

	Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ ** Population de jure numbers of January 1, 2012, people **
50	Հնաբերդ	Hnaberd		638
51	Հովտաշատ	Hovtashat		3 614
52	Հովտաշեն	Hovtashen		1 063
53	Ղուկասավան	Ghukasavan		2 313
54	Մասիս	Masis		1 476
55	Մարմարաշեն	Marmarashen		3 496
56	Մխչյան	Mkhchyan		5 093
57	Մրգանուշ	Mrganush		1 257
58	Մրգավան	Mrgavan		1 972
59	Մրգավետ	Mrgavet		2 373
60	Նարեկ	Narek		1 279
61	Նիզամի	Nizami		1 333
62	Նշավան	Nshavan		1 755
63	Նոյակերտ	Noyakert		2 375
64	Նորաբաց	Norabats		2 392
65	Նորամարգ	Noramarg		1 840
66	Նորաշեն	Norashen		3 464
67	Նոր Խարբերդ	Nor Kharberd		6 399
68	Նոր կյանք	Nor Kyanq		2 908
69	Նոր Կյուրին	Nor Kyurin		940
70	Նոր ուղի	Nor Ughi		965
71	Շահումյան	Shahumyan		4 480
72	Շաղափ	Shaghap		1 025
73	Ոսկետափ	Vosketap		5 342
74	Ոստան	Vostan		3 041
75	Պարույր Սևակ	Paruyr Sevak	•Պարույր Սևակ/ Paruyr Sevak •Տիգրանաշեն/ Tigranashen	741
76	Ջրահովիտ	Jrahovit		1 238
77	Ջրաշեն	Jrashen		1 804
78	Ռանչպար	Ranchpar		1 278
79	Սայաթ -Նովա	Sayat-Nova		2 268
80	Սիս	Sis		1 300
81	Սիսավան	Sisavan		2 281
82	Սիփանիկ	Sipanik		749
83	Սուրենավան	Surenavan		2 575
84	Վանաշեն	Vanashen		2 608
85	Վարդաշատ	Vardashat		240
86	Վարդաշեն	Vardashen		569
87	Վերին Արտաշատ	Verin Artashat		4 506
88	Վերին Դվին	Verin Dvin		2 203
89	Տափերական	Taperakan		3 892
90	Ուրցալանջ	Urtsalanj		209
91	Ուրցաձոր	Urtsadors		3 154
92	Փոքր Վեդի	Pokr Vedi		3 332
93	Քաղցրաշեն	Qaghtsrashen		3 108

**ՀՀ ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԱՐԶԻ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ 10 000 ԲՆԱԿԻՉ ՈՒՆԵՑՈՂ
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2011թ.
SOME SOCIAL INDICATORS OF DISTRICT COMMUNITY WITH 10 000
POPULATION IN RA ARARAT MARZ, 2011**

	Ընդամենը Total	նրանցից՝ including:		
		կանայք ¹ women ¹	տղամարդիկ ¹ men ¹	
Բնակչությունը, մարդ	10 000	5 086	4 914	Population, person
Ծնվածներ, մարդ	132	60	72	Births, person
Մահացածներ, մարդ	80	38	46	Deaths, person
Ամուսնություններ	62	X	X	Marriages
Ամուսնալուծություններ	7	X	X	Divorces
Մեկ բնակչի ապահովվածությունն ընդհանուր բնակմակերեսով, քառ.մ	30.0	X	X	Total area of housing stock provided per inhabitant, square metre
Կրթության ոլորտ. հաճախումը կրթօջախներ, մարդ՝				Education sphere, attendance to educational institutions, person
նախադպրոցական	176	88	87	pre-school
հանրակրթական	1 231	637	594	general schools
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ	104	80	24	musical, art schools, creative centers for children
նախնական մասնագիտական (արհեստագործական)	5	0.0	5	preliminary vocational
միջին մասնագիտական	47	21	26	middle vocational
բարձրագույն մասնագիտական	-	-	-	higher
Առողջապահության ոլորտ՝				Public health sphere
հաճախել են պոլիկլինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	30 439	annual attendance to polyclinic during the year (number of attendances)
Մարզիկներ, մարդ	54	3	51	Athletes, person
Զբաղվածներ, մարդ	4 303	2 091	2 212	Employed, person
նրանցից՝ գիտական հիմնարկներում	1	1	0.0	of which - in Science establishments
նրանցից՝ գիտության դոկտոր	0.0	0.0	0.0	of which - doctors of Science
գիտության թեկնածուներ	0.0	0.0	0.0	candidates of Science
ուսուցիչներ	119	101	18	teachers
բժիշկներ	17	physicians
միջին բուժանձնակազմ	40	paramedical personnel
Գործազուրկներ, մարդ	382	244	138	Unemployed, person
Սոցիալական ապահովության ոլորտ				Social insurance sphere
ընդամենը կենսաթոշակառուներ, տարեվերջի դրությամբ, մարդ	1 450	total pensioners/ as of the end of the year/ person
աղքատության ընտանեկան նպաստ և միանվագ դրամական օգնություն ստացող ընտանիքներ	269	X	X	families that get poverty family benefit and one-time benefit
Հաճախումների քանակը տարվա ընթացքում				Annual attendance during the year
գրադարան	12 016	library
թատրոն	516	theatre
համերգ	-	-	-	concert
թանգարան	1 076	museum
Իրավական ոլորտ				Law sphere
հանցագործության դեպքերի քանակը, տարվա ընթացքում	40	X	X	total crimes, during the year
այդ թվում՝ ոչ մեծ ծանրության	22	X	X	of which - not grave crime
միջին ծանրության	12	X	X	medium crime
ծանր	6	X	X	grave crime
առանձնապես ծանր	0.0	X	X	special grave crime

¹ Ցուցանիշները հաշվարկային են:
The indicators are accountable.